

УДК 930:327(439:477.87)»1918/1939»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-2>

Людмила ІВАНОВА,
orcid.org/0000-0003-0695-9813
кандидат історичних наук,
професор кафедри історії та етнології України
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) ludmylaivanova@ukr.net

Олексій ЧУХОМЕЦЬ,
orcid.org/0000-0001-5578-1527
аспірант кафедри історії та етнології України
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) aleksey8998@ukr.net

ЗАКАРПАТТЯ В ПОЛІТИЦІ УГОРЩИНИ (1918–1939): КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА УГОРСЬКОГО ІСТОРІОГРАФІЧНОГО ДИСКУРСУ

В статті аналізуються погляди провідних дослідників української та угорської історіографії на значення Закарпаття для угорської ревізійної політики 1918–1939 рр.. Тема цього дослідження є дотичною до проблеми різних поглядів обох націй на значення угорського впливу для даного регіону України, що зберігає свою актуальність і в XXI ст. Разом з тим, в вітчизняній історичній літературі не представлені окремі наукові розвідки в зазначеному напрямі, що визначає новизну даної теми. Мета статті – проаналізувати ключові аспекти досліджень по темі Закарпаття в міжвоєнній політиці Угорського королівства в українській та угорській історіографіях. Праця базується на аналізі досліджень українських та угорських вчених за останні тридцять років, коли обидві сторони почали аналізувати минуле Закарпаття через призму національних наративів.

У ході дослідження було зроблено низку висновків. По-перше, тема угорської політики відносно Закарпаття стала дотичною частиною до пояснення значення краю в обох історіографіях. Українські дослідники бачають місцевому спротиві угорському ревізійному важливий крок до наближення локальної історії краю до загальноукраїнського етнічного та державного руху, який продовжує розвиватись і в XXI столітті. Натомість угорські вчені приділяють увагу важливості анексії краю для посилення оборонних та геополітичних можливостей Угорського королівства. По-друге, обидві групи науковців в цілому поділяють аргументи відносно цілей та методів угорської політики відносно Закарпаття, проте мають різні думки відносно причин та наслідків цих дій внаслідок відмінних національних наративів. По-третє, звертається увага на наявність діалогу між дослідниками з обох сторін, в рамках якого, хоч і не без розбіжностей, можливе зближення позицій по темі дослідження.

***Ключові слова:** Закарпаття, Угорщина, Карпатська Україна, історіографія, політика, національний наратив, ревізійнізм.*

Liudmyla IVANOVA,
orcid.org/0000-0003-0695-9813
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of History and Ethnology of Ukraine
Mykhailo Drahomanov State University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) ludmylaivanova@ukr.net

Oleksii CHUKHOMETS,
orcid.org/0000-0001-5578-1527
Graduate Student at the Department of History and Ethnology of Ukraine
Mykhailo Drahomanov State University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) aleksey8998@ukr.net

TRANSCARPATIA IN THE POLITICS OF HUNGARY (1918–1939): COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND HUNGARIAN HISTORIOGRAPHICAL DISCOURSE

The article analyzes the views of leading researchers of Ukrainian and Hungarian historiography about the significance of Transcarpathia in the Hungarian revisionist policy of 1918–1939. The topic of this study is related to the problem of different views of both nations on the significance of Hungarian influence for this region of Ukraine, which remains relevant even in the 21st century. However, the domestic historical literature does not present separate scientific investigations in the specified direction, which determines the novelty of the topic. The purpose of the article – to analyze key aspects of research in Ukrainian and Hungarian historiographies about the meaning of Transcarpathia in the Kingdom of Hungary's interwar policy. The work is based on the analysis of research works by Ukrainian and Hungarian scientists over the past thirty years, because during this period both sides began to analyze the past of Transcarpathia through the prism of national narratives.

Several conclusions were made during the research. Firstly, the topic of the article became a part of different explanations about history of the region between both historiographies. For example, Ukrainian researchers thoughts that the indigenous resistance to Hungarian revisionism was an important step for incorporating the local history of the region to the all-Ukrainian ethnic and sovereign movement of 20th and 21st century. Instead, proposition that annexation of the region by the Hungarian Kingdom was important to strengthen its defense and geopolitical capabilities is a common line of Hungarian scientists. Secondly, despite sharing close arguments about goals and methods of Hungarian policy towards Transcarpathia, both scholars sides have different thoughts about causes and consequences of these actions due to different national narratives. And thirdly, it is important to pay attention to existence of a dialogue between researchers from both sides, inside which it is possible to bring the positions closer together, even with some kind of disagreements.

Key words: *Transcarpathia, Hungary, Carpathian Ukraine, historiography, politics, national narrative, revisionism.*

Постановка проблеми Нинішні україно-угорські відносини конфліктні через значну кількість причин, і однією з найвагоміших з них є спроби Угорщини посилювати економічний та політичний вплив на Закарпатську область і відповідні намагання України їх пересікти. В умовах активної зовнішньополітичної турбулентності та потенційного відродження територіальних вимог такі дії здатні викликати непорозуміння між обома націями відносно політичних кроків кожної зі сторін, протидіючи осмисленому діалогу.

Не легшою є ситуація і з історичним осмисленням минулих подій між сторонами, особливо тих, які є ключовими для розвитку націй. Міжвоєнний період історії Закарпаття, яке до 1918 року було частиною Угорського королівства, а з 1919 по 1938 роки перебувало в складі Чехословаччини під назвами Підкарпатська Русь/Карпатська Україна, є одним із таких дискусійних питань серед представників сучасної української та угорської історичної науки. Водночас дотична тема політики Угорського королівства, спрямованої на повернення краю, на даний момент майже не набула відповідного рівня дискусій. Разом з тим даний історіографічний аналіз міг би не лише систематизувати одержані знання, але й сприяти поглибленому розумінню впливу національних наративів на формування значення краю в історії обох націй.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Тема дослідження в українській та угорській істо-

ріографіях переважно висвітлена через призму національних наративів, в межах яких твердження протилежної сторони рідко повноцінно відображаються в професійних розвідках. Як правило, українські науковці розглядають тему угорської політики 1920–1930-х рр. відносно Закарпаття як дотичну до історії Карпатської України. Серед них варто звернути увагу на Д. Данилюка, який виділив три напрямки досліджень по історії Карпатської України: радянську, діаспорну та сучасну (Данилюк, 2000), та В. Ухача, (Ухач, 2016), який приділив увагу висвітлення оцінці угорської політики відносно Закарпаття серед українських дослідників, відображаючи в цілому їх негативне ставлення до угорської підтримки русофільського руху та порушення соціальної та економічної стабільності в краю. Також заслуговує уваги стаття Р. Офіцинського (Oficinskij, 2014), написана для міжнародної аудиторії, включаючи угорську. В ній дослідник здійснив спробу визначити місце Закарпаття в міжнародний період в вітчизняній історіографії, відзначивши її як один з етапів сучасного українського державотворення.

Серед угорських дослідників певну спробу порівняння української та угорської історіографії по історії міжвоєнного Закарпаття здійснила Ч. Федінець (Fedines, 2010, 2014). На її думку, ключова відмінність між ними полягає у різному характері відображення історичної ролі краю для обох націй: якщо в українському випадку переважає відображення процесу усвідомлення жите-

лями краю себе як українцями, а угорська політика трактується як загарбницька та окупаційна, то в угорському наративі Закарпаття відображається як периферійна територія, яка стала важливою для Угорщини з геополітичних міркувань.

Мета статті. Проаналізувати ключові аспекти досліджень по темі Закарпаття в міжвоєнній політиці Угорського королівства в українській та угорській історіографії.

Виклад основного матеріалу Після розпаду СРСР та соціалістичних режимів в країнах Центрально-Східної Європи розпочався новий етап в розвитку української та угорської історіографії, пов'язаний з очищенням історичної літератури від соціалістичних конструктів. Серед вітчизняних наукових шкіл вагому роль в осмисленні проблематики історії Закарпаття в 1918–1939 рр. належала насамперед науковцям Ужгородського національного університету. Протягом весни-літа 1990 р. ними була проведена серія круглих столів, наслідком яких стала переоцінка раніше негативного образу Карпатської України (Вегеш, 2004, с. 35).

Аналізуючи подальший процес осмислення українською історіографією міжвоєнної історії Закарпаття, необхідно відмітити, що вагома частина українських дослідників прагнула помістити її в контекст національно-визвольних змагань періодів 1917–1921 рр. та Другої світової війни з метою наближення локальної історії краю до загальнодержавної. В рамках даного підходу перебування Закарпаття в складі Чехословаччини розглядалось як тривалий етап усвідомлення більшістю слов'янського населення краю себе як українців. Кінцевим наслідком чого вираженням чого стало проголошення Карпатської України (Oficinszkij, 2014, с. 294).

Разом з тим необхідно відмітити, що в сучасній українській історіографії переважає негативне відображення угорської міжвоєнної політики щодо Закарпаття. Ключовою причиною для цього стали агресивні дії Угорського королівства, яке «...з початком чехословацької кризи та ревізії системи Версальських договорів розпочало цілеспрямовану політику на повернення в своє «лоно» Закарпаття» (Ухач, 2016, с. 36). Ще одним чинником для збереження цих поглядів стало залучення до широкого наукового обігу діаспорної літератури, авторами якої були переважно колишні політичні діячі в Підкарпатській Русі/Карпатській Україні та борці проти угорської окупації, такі як А. Штефан, В. Шандор, Ю. Химинець, С. Росоха та інші (Данилюк, 2000, с. 43). Особливу увагу варто надати науковій праці П. Стерча «Карпато-

Українська держава», яке фахівець з міжвоєнної історії Закарпаття М. Вегеш назвав «символічним літописом Карпатської України» (Вегеш, 2002: с. 97). Досліджуючи характер угорського ревізійонізму та його вплив на внутрішнє та міжнародне становище краю, автор доводив, що угорська влада з 1920-го року активно втручалась у внутрішні справи Закарпаття через фінансування проугорських політичних організацій, доводила необхідність анексії краю на міжнародному рівні, створювала в 1920-му та 1938-х – 1939-х роках погрози військового вторгнення (Стерчо, 1994: с. 138–190).

Ключовим дослідженням сучасної української історіографії по темі дослідження стала колективна монографія І. Вегеша, В. Гирі та І. Короля «Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами». В ньому автори висвітили форми та методи угорських ревізійних дій в краї з 1918 по 1939 роки. Ключову причину, яка спонукала угорський уряд анексувати край, дослідники вбачають в створенні спільного польсько-угорського кордону і ліквідації чехословацько-румунського кордону, який пролягав через Закарпаття. Вагомим науковим внеском авторів є поділ угорської міжвоєнної діяльності відносно Закарпаття на три умовних періоди. Перший період 1919–1923 рр. характеризується спробами вплинути на процес інтеграції Закарпаття в склад Чехословаччини через дипломатичні звернення до країн Антанти та погрози військового вторгнення. Наступний етап тривав протягом 20–30-х рр. і характеризувався наданням фінансової підтримки угорським і русофільським партіям. Особлива увага приділяється аналізу проугорської преси краю та проугорської діяльності британського віконта Ротермера. Останній етап, який тривав з вересня 1938 р. по березень 1939 р., дослідники вважають кульмінацією даного процесу, під час якого угорська сторона спершу намагалась провести референдум через діяльність свого агента – політика А. Бродія, а після невдалої реалізації цього плану – почала надсилати підрозділи терористів та диверсантів, які мали поширювати античеські та антиукраїнські настрої серед населення. Вагомий акцент робиться на протидії даній діяльності зі сторони українських політичних сил на чолі з А. Волошином, який став в жовтні 1938 році прем'єр-міністром краю. У висновках автори відзначають, що дана боротьба стала проявом українського характеру автохтонного населення краю, її небажанні підпорядковуватись ревізії та прагненням приєднатись до соборної України (Вегеш, Гиря, Король, 1998).

Необхідно відзначити, що викладені в цій монографії погляди на угорську політику щодо міжвоєнного Закарпаття стали ключовими в сучасній українській історіографії. Разом з тим протягом XXI ст. з'являються дослідження, присвячені окремим аспектам впливу угорського іредентизму на Закарпаття. Серед цих робіт можна виділити дослідження Н. Макаренка, в якому були проаналізовані ключові положення угорського закону № 10 про автономію, опублікованого Угорською республікою в 1918 р. для збереження за собою території краю (Макаренко, 2006: с. 71); працю О. Ферков по аналізу угорських партій Закарпаття 20–30-х рр. та спробам угорського уряду перетворити розрізнені місцеві політичні угруповання в єдину партію з вимогою проведення референдуму, вигідного королівству (Ферков, 2012: с. 98–102); та статтю С. Віднянського, де дослідник відзначає ключовий вплив агресивної діяльності Угорщини на формування авторитарних основ уряду А. Волошина і на спробах прем'єра шукати дипломатичної підтримки в Третього Рейху (Віднянський, 2019: с. 86–89).

Також варто відзначити наукову діяльність О. Пагірі, який провів дослідження дипломатичного листування урядів Карпатської України та Угорщини в березні 1939 р. (Пагіря, 2009). Крім того, необхідно відмітити спробу дослідника проаналізувати угорсько-польські диверсійні дії в рамках терміну «гібридної війни». Причину для такого підходу дослідник вбачає в таємному і неофіційному характері даної підривної діяльності (Стерчо, 1994). На нашу думку, публікація даної статті важлива для української історіографії через використання сучасної термінології для кращого пояснення характеру угорської ревізійської політики 1938–1939 років, який проявився в формі опосередкованої агресії. Також, зважаючи переважуючу обізнаність українців з терміном «гібридна війна» в контексті російської агресії, можна допустити, що використання даної термінології мало на меті наблизити боротьбу українців Закарпаття проти угорсько-польських диверсантів в XX ст. до сучасної боротьби українців за національне та державне збереження (Пагіря, 2016: с. 56–64).

На відміну від українських істориків, більшість сучасних угорських дослідників розглядає проблематику теми дослідження переважно через призму загальної ревізійної діяльності режиму М. Хорті. Існує декілька причин для даного погляду. Насамперед, в міжвоєнний період угорська політична діяльність в цілому була зосереджена на темі ревізії кордонів, яка відзначала,

відповідно, і її відношення відносно Закарпаття (Fedinec, 2010: с. 86). Наступною причиною є відносна ізольованість краю від решти території Угорщини внаслідок прикордонного положення та віддаленості від центрів державної влади сприяли формуванню угорській історіографії поглядів про «периферійність» краю (Fedinec, 2014: с. 7–9).

Водночас необхідно відмітити, що опис Закарпаття як «периферії» відображає не стільки його незначущість в угорській історіографії, а радше специфічність, пов'язану з географічним положенням на стику інтересів ряду європейських держав. Дослідник М. Нагі відзначав, що в контексті угорської історії під час періодів військової турбулентності територія краю тимчасово втрачала «периферійний» статус та ставала одним із центрів уваги угорських політиків. Причину цьому дослідник вбачає в потенційному оборонному потенціалі краю, пов'язану з Карпатською гірською системою, та його «органічним» сполученням з угорською Паннонською рівниною, котру було б важче обороняти від завойовників. Виходячи з даних позицій, територіальна приналежність Закарпаття до інших держав потенційно означала б постійну загрозу військового вторгнення на менш захищені угорські території (Nagy, 2016).

Даний взаємозв'язок між зростанням значення Закарпаття та геополітичною турбулентністю навколо нього в міжвоєнний період, на нашу думку, вперше проявився вже в 1919 році, коли потенційний очільник Угорщини М. Хорті почав розробку військових планів по відвоюванні території Словаччини та Закарпаття, в основі яких передбачалось несподіване вторгнення за підтримки місцевого населення та Польщі, витіснення чехословацьких підрозділів та фактичне встановлення влади на місцях. Паралельно велись дипломатичні перемовини з представниками країн Антанти, яким угорський уряд пропонував військову допомогу Польщі у війні з СРСР взамін на пом'якшення умов Тріанонського мирного договору, що включало в себе і військову окупацію Закарпаття (Lajos, 2020: с. 90–102).

Ключове місце в сучасній угорській історіографії по темі дослідження займає аналіз аргументів ревізійської політики М. Хорті, які були спрямовані на створення сприятливих умов на користь перегляду територіальних умов та відображали існуючі геополітичні проблеми та стереотипи, характерні для міжвоєнної Угорщини. Як відзначив дослідник Н. Барді, дані аргументи і, відповідно, спрямовану на них діяльність угорського керівництва можна структурувати в чотири групи:

1) географічні та економічні аргументи; 2) доводи про «цивілізаційне значення» угорського управління над колишніми меншинами; 3) геополітичні аргументи; 4) та аргументи про невирішеність питань як угорської, так і інших меншин на відторгнутих територіях (Bardi, 2008: с. 54–55). Відповідно, при аналізі угорської політики відносно Закарпаття варто розглянути висвітлення даних тем в угорській історіографії.

Розглядаючи економічні та географічні аргументи, необхідно звернути увагу на дослідження І. Бордаша-Гієця, який стверджував, що угорський прем'єр-міністр П. Телекі вважав край «життєво необхідним» для Угорщини з точки зору задоволення потреб в матеріальних ресурсах. Особливе значення приділялось закарпатським запасам солі, деревини та водним ресурсам, в меншій мірі – гірничим родовищам (Bordás-Giesz, 2002: с. 168–169). Політичний вимір цих аргументів набув певної уваги після першого Віденського арбітражу, коли угорський уряд намагався переконати європейських переговорників про важливість сировинних ресурсів краю для Угорщини і про небезпеку ніби нехтування екологічних умов урядом А. Волошина (Fedinec, 2014: с. 347). Фактичне значення даних аргументів для успішності угорської ревізії було низьким – європейські переговарники майже не розуміли їхнього сенсу (Ablonczy, 2019: с. 146).

Друга група аргументів в контексті Закарпаття базувалась на твердженнях про непридатність місцевого україно-русинського населення до самостійного життя та про «патерналістську» опіку зі сторони Угорської держави. Наприклад, під час перемовин з представниками країн Антанти на Паризькій мирній конференції 1920 р. П. Телекі стверджував про «непридатність» слов'янського населення краю до промислової роботи (Ablonczy, 2019: с. 144). Ще одним проявом такого ставлення варто вважати і перемовини в Комарно 1938 року, під час яких угорська сторона вважала тільки словацьку делегацію партнерами по перемовинам (Fedinec, 2010: с. 93).

Третя група аргументів переважно стосується теми союзницьких відносин між Угорщиною та Польщею. Ще з початку XI – го століття між обома державами встановились тривалі мирні відносини, а після утворення Речі Посполитої Закарпаття стала частиною польсько-угорського кордону (Nagy, 2016). Ситуація змінилась після приєднання Закарпаття до Чехословаччини. Угорське керівництво вбачало в даному кроці цілеспрямовану дію по ізоляції Угорського королівства від союзника. Тому анексія Закарпаття мала

на меті відновити угорсько-польський кордон для посилення впливу на регіон (Fedinec, 2014: с. 14).

Активною фазою по практичній реалізації угорсько-польського кордону на території Закарпаття угорські дослідники вважають період від Мюнхенської угоди 1938 р. до березневих подій 1939 р., під час яких угорські та польські диверсійні групи за підтримки терористичних підрозділів русофілів дестабілізували ситуацію в краї (Fedinec, 2010: с. 92–93). Також необхідно відмітити прагнення угорських та польських політичних кіл до використання прикордонних інцидентів між Угорщиною та Чехословаччиною, які відбувались внаслідок постійної боротьби з диверсантами, для пропаганди нестабільного становища Закарпаття. Найвідомішим інцидентом стала сутичка між чехословацькими та угорськими військовими 6 січня 1939 р. біля с. Росвигово в передмісті Мукачева. Угорські та польські дипломатичні кола прагнули використати даний інцидент для попередження звинувачень у його провокації і разом з тим – наголосити на нестабільній ситуації в краю (Szakál, 2019: с. 29–31).

Аргументи, пов'язані з проблемою забезпечення прав меншин, базувались на збереженні культурних, економічних та освітніх прав угорського населення, зафіксовані в умовах Сен-Жерменського та Тріанонського договорів. Разом з тим їхня основна мета полягала в висвітленні проблемних ситуацій, пов'язаних з політикою центральних урядів, для формування передумов ревізії кордонів. В 1921 році прем'єр – міністром І. Бетленом була утворена спеціальна організація «Центр Асоціації громадських об'єднань», яка мала координувати громадські організації в сусідніх країнах, збирати інформацію та надавати фінансову і дипломатичну підтримку. У 1921–1931 рр. на функціонування системи та на виплачувану допомогу витрачалося 0,178–0,443% центрального бюджету. У випадку Чехословаччини зазначена фінансова підтримка надавалась через Товариство Ракоці (Ferenc, 2008: с. 87–88).

В контексті Закарпаття дані кошти йшли на підтримку ідеології русинізму, протидію проникнення чеського економічного та адміністративного впливу та порушення проблеми ненадання автономних прав (Ferenc, 2008: с. 55–56). Особлива увага приділялась фінансуванню як угорських партій – Дрібних землеробів та Християнських соціалістів, так і союзних русинських партій – Автономного землеробського союзу та Руської національно-автономної партії (Bardi, 2008: с. 102–103).

Необхідно відмітити, що усі наведені аргументи діяли в рамках єдиного консенсусу угорської діяльності по поверненню Закарпаття. Серед праць, присвячених висвітленню цілісності угорської політики відносно краю, варто виділити статтю Ч. Федінець «...це означало б самовпевненість...» Закарпаття в угорській політичній риториці періоду ревізії» (угор. «... *önbizalmat jelentene...*» *Kárpátalja a revíziós időszak magyar politikai retorikájában*). Авторка доводить, що протягом періоду 1918–1939 рр. проблематика Закарпаття з угорської сторони мала переважно міжнародний вимір: починаючи зі спроб запровадити русинську автономію для прояву ліберальних настроїв Угорської республіки перед країнами Антанти; та закінчуючи пост-мюнхенським періодом 1938–1939 рр., під час якого заради анексії краю офіційний Будапешт балансував між політикою Польщі та Третього Рейху. Під час даних перемовин використовувались усі описані в попередніх абзацах аргументи, зокрема економічний (для німецького уряду) та геополітичний (для польського уряду). Кульмінацією даного процесу стало угорське вторгнення 14 березня 1939 року в Карпатську Україну з дозволу керівництва Третього Рейху, яке тривало до 18 березня (Fedinec, 2014).

Варто відмітити, що наведені протилежні історіографічні погляди відносно теми дослідження є частиною україно-угорського історичного діалогу, в рамках якого фахівці по даній тематиці з обох сторін намагаються узгодити між собою ключові історичні постулати для запобігання протиріч на науковому та політичному рівнях. Він був започаткований в 2005 році через формування Комісії істориків України і Угорщини. Протягом 2005–2018 років результатами діяльності даної комісії стали публікація двомовних спільних історичних досліджень, проведення двосторонніх конференцій та круглих столів (Віднянський, 2018: с. 24).

Проте необхідно відмітити, що і на такому рівні історичної співпраці залишаються невирішені проблемні питання по темі дослідження. Вони полягають як в недостатньому рівні використання угорських праць в українській літературі і навпаки через мовний бар'єр, так і в різних акцентах національних історіографій на однакові

теми, що призводить до взаємного непорозуміння (Fedinec, 2014: с. 7–8). На нашу думку, яскравим зразком такого «подвійного» тлумачення відповідних акцентів в одних і тих самих подіях, дотичних до угорської міжвоєнної політики щодо Закарпаття, є статті українського історика О. Пагірі та угорського дослідника Ч. Стенге, в яких аналізується угорське вторгнення в Закарпаття в березні 1939 р.. Угорський дослідник відображає процес захоплення Закарпаття через призму здобуття Угорським королівством вигідного з військової та геостратегічної точок зору кордону з Польщею та акцентує увагу на незначущості спротиву Карпатської Січі (Stenge, 2014: с. 91–109). Водночас його український колега акцентує увагу на тому, що військовий спротив січовиків дозволив зібратись Сойму Карпатської України, який проголосив незалежність краю. Для пояснення причин нерівної боротьби січовиків з переважаючими угорськими силами автор наводить слова керівника спротиву С. Єфремова, які відображають ключові акценти вітчизняної історіографії по темі дослідження: «Під час організації дій у нас була лише одна мета: показати всьому світові, що українці здатні непохитно відстояти свою свободу і державність» (Pahirja, 2014: с. 140–143).

Висновки Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. українські та угорські дослідники розпочали досліджувати тему угорської ревізійної політики відносно Закарпаття. Українські науковці аналізують її крізь призму боротьби українців за власну національність та державність в ХХ ст., зближуючи локальну історію краю з загальнодержавною. Угорські дослідники трактують тему дослідження через призму загальної ревізійної політики Угорського королівства, в рамках якої Закарпаття мало цінність через економічні, геополітичні та військові причини. Характерно, що обидві сторони поділяють схожі думки відносно цілей, методів та засобів даної політики. Проте різне трактування однакових подій, продиктоване відмінними національними наративами, ускладнюють змістовні дискусії між сторонами. Позитивним фактором варто визнати наявність інституційного діалогу між вченими з обох сторін, який, хоч і не без перешкод, сприяє подальшому змістовному обміну думками та зближенню позицій по темі дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вегеш М. Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / За ред. М. Вегеша. У.: Карпати, 2002. 709 с.
2. Вегеш М. Карпатська Україна. Документи і факти У.: Карпати, 2004. 431 с.

3. Вегеш М., Гиря В., Король І. Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами 1918–1939 рр. Ужгородський державний університет. У.: Колір Принт, 1998. 130 с.
4. Вегеш М., Палінчак М. Чехословацька Україна (1938–1939 рр.): від Мюнхенської конференції до «гібридної війни». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні відносини*. 2019. № 6. С. 54–70.
5. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 67–97.
6. Віднянський С. Українсько-угорські відносини: проблемні питання та роль історичної науки. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1. С. 16–25
7. Данилюк Д. Карпатська Україна в українській історіографії. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Ужгород, 2000. Річник IV (XVIII). С. 42–47.
8. Макаренко Н. Міжнародні змагання за Закарпаття на початку ХХ ст.: моделі політичного та національного устрою. *Наукові записки. Серія «Політологія і етнологія»*. 2006. Вип. 29. С. 68–81.
9. Пагіря О. Гібридна війна Угорщини та Польщі проти Карпатської України у 1938–1939 рр. *Український визвольний рух*. Львів, 2016. Зб. 21. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pahiria_Oleksandr/Hibrydna_viina_Uhorschyny_ta_Polschi_protvy_Karpatskoj_Ukrainy_u_1938_1939_rr.pdf
10. Пагіря О. Невідомі листи делегації уряду Карпатської України до уряду Угорщини. З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. Вип. 32. 2009. С. 49–70.
11. Стерчо П. Карпато-українська держава : до історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1939 роках. Л.: За вільну Україну. 1994. 288 с.
12. Ухач В. «Одноденна» держава. Карпатська Україна в сучасній історіографії: історико-правовий аналіз (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*, 2016. Вип. 2. С. 34–40.
13. Федінець Ч. Створення й діяльність угорських національних партій та громадських організацій на Закарпатті. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / За ред. М. Вегеша, Ч. Федінець*. У.: Ліра, 2010. С. 94–106.
14. Ферков О. Громадсько-політичне життя угорської національної меншини Підкарпатської Русі (1919–1939 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, 2012. Вип. 21. С. 96–105.
15. Ablonczy V. Teleki Pál és Kárpátalja „Ruszin voltam, vagyok, leszek...». *Népismereti olvasókönyv*. Egyesület-Gondolat Kiadó. Charta XXI, 2019. s. 138–146.
16. Bardi N. Magyarország és a magyar kisebbségek az 1918 utáni első években: a magyar külpolitika revíziós céljainak megfogalmazása, a kisebbségi kultúra és politika támogatása. *Kisebbségi magyar közösségek a 20. Szazadban*. Budapest, 2008. s. 52–59.
17. Bordás-Giesz Is. A kárpátaljai területi revízió (1939) politikai földrajzi összefüggései. *Földrajzi Tanulmányok a pécsi doktoriskolából II. Pécsi Tudományegyetem*. Pécs. 2002. s. 9–31.
18. Fedinec Cs. Az első bécsi döntés – ukrán nézőpontból. *Visszacsatolás vagy megszállás? Szempontok az első bécsi döntés értelmezéséhez*. Balassagyarmat, Magyarország : Nógrád Megyei Levéltár, 2010. s. 84–98.
19. Fedinec Cs. Kívánt emlékezet. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony: Kalligram, 2014. s. 7–22.
20. Fedinec Cs. „... önbizalmat jelentene...» Kárpátalja a revíziós időszak magyar politikai retorikájában. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. 2014. s. 335–352.
21. Ferenc E. Kisebbségvédelem és revízió. A kisebbségi kérdés helye a magyar kormánypolitikában. *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008. s. 84–89.
22. Lajos O. Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban. *Közép-Európai Közlemények*, No. 51., 2020. s. 89–114.
23. Nagy M. Kárpátalja a magyar hadtörténeti földrajzban. *Közép-Európai Közlemények*. Évf. 9, szám 3. 2016. URL: <https://www.analecta.hu/index.php/vikekkek/article/view/12366/12225>
24. Oficinskij R. A második világháború ukrán kiindulópontja: Kárpáti Ukrajna történetének jelenkori nemzeti-hazafias interpretációs kísérletei. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti*. Pozsony: Kalligram, 2014. s. 285–294.
25. Pahirja O. Út a paramilitáris szervezettől a fegyveres honvédelemig: a Kárpáti Szics. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony: Kalligram, 2014. s. 117–154.
26. Stenge C. B. Magyar hadműveletek Kárpátalján 1939-ben. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasata*. Pozsony: Kalligram, 2014. s. 91–116.
27. Szakál I. „Bár különös, de ez egyszer, úgy látszik, mégis a magyaroknak van igazuk.» *A vízkereszti csata és a magyar diplomácia*. *Közoktatás*, (1). 2019. s. 29–31.

REFERENCES

1. Vehesh M. (2002) Vony boronyly Karpatsku Ukrainu: Narisy istorii natsionalno-vyzvolnoi borotby zakarpatskykh ukrainsiv [They defended Carpathian Ukraine: Essays on the history of the national liberation struggle of Transcarpathian Ukrainians] Uzhhorod: Karpaty. 709 [in Ukrainian].
2. Vehesh M. (2004). Karpatska Ukraina. Dokumenty i fakty [Carpathian Ukraine. Documents and facts]. Uzhhorod: Karpaty. 431 [in Ukrainian].

3. Vehesh M., Hyria V., Korol I. (1998). Uhorska iredenta na Zakarpatti mizh dvoma svitovymy viinamy 1918–1939 rr. [Hungarian irredentism in Transcarpathia between the two world wars of 1918–1939.]. Uzhhorod: Kolir Print. 130 [in Ukrainian].
4. Vehesh M., Palinchak M. (2019). Chekhoslovachchyna ta Karpatska Ukraina (1938–1939 rr.): vid Miunkhenskoj konferentsii do «hibrydnoi viiny» [Czechoslovakia and Carpathian Ukraine (1938–1939): from the Munich Conference to the «hybrid war»]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Mizhnarodni vidnosyny [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. International relations series]*, 6. 54–70 [in Ukrainian].
5. Vidnianskyi S. (2019). Karpatska Ukraina yak etap ukrainskoho derzhavotvorennia [Carpathian Ukraine as a stage of Ukrainian state formation]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian historical magazine]*, 2. 67–97 [in Ukrainian].
6. Vidnianskyi S. (2018) Ukrainsko-uhorski vidnosyny: problemni pytannia ta rol istorychnoi nauky [Ukrainian-Hungarian relations: problematic issues and the role of historical science]. *Stratehichni priorytety [Strategic priorities]*, 1. 16–25 [in Ukrainian].
7. Danyliuk D. (2000) Karpatska Ukraina v ukrainskii istoriografii [Carpathian Ukraine in Ukrainian historiography]. *Naukovyi zbirnyk Tovarystva «Prosvita» v Uzhhorodi [Scientific collection of the Society «Prosvita» in Uzhgorod]*, IV (XVIII). 42–47 [in Ukrainian].
8. Makarenko N. (2006) Mizhnarodni zmahannia za Zakarpattia na pochatku XX st.: modeli politychnoho ta natsionalnoho ustroiu [International competitions for Transcarpathia at the beginning of the 20th century: models of the political and national system] *Naukovi zapysky. Serii «Politolohiia i etnolohiia» [Proceedings. Series «Political science and ethnology»]*, 29. 68–81 [in Ukrainian].
9. Pahiria O. (2016) Hibrydna viina Uhorschyny ta Polshchi proty Karpatskoj Ukrainy u 1938–1939 rr. [The hybrid war of Hungary and Poland against Carpathian Ukraine in 1938–1939]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh [Ukrainian liberation movement]*, 21. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pahiria_Oleksandr/Hibrydna_viina_Uhorschyny_ta_Polshchi_prot_y_Karpatskoj_Ukrainy_u_1938_1939_rr.pdf? [in Ukrainian].
10. Pahiria O. (2009) Nevidomi lysty delehatsii uriadu Karpatskoj Ukrainy do uriadu Uhorschyny [Unknown letters from the delegation of the government of Carpathian Ukraine to the government of Hungary]. *Z arkhiviv VUChK-HPU-NKVD-KHB [From the archives of the AUEC-GPU-NKVD-KGB]*, 32. 49–70 [in Ukrainian].
11. Stercho P. (1994) Karpato-ukrainska derzhava: do istorii vyzvolnoi borotby karpatskykh ukraintsiv u 1919–1939 rokakh. [The Carpathian-Ukrainian state: to the history of the liberation struggle of the Carpathian Ukrainians in 1919–1939]. Lviv: Za vilnu Ukrainu. 288 [in Ukrainian].
12. Ukhach V. (2016) «Odnodenna» derzhava. Karpatska Ukraina v suchasni istoriografii: istoryko-pravovy analiz (vybrani aspekty) [The «one-day» state. Carpathian Ukraine in modern historiography: historical and legal analysis (selected aspects)]. *Aktualni problemy pravoznavstva [Actual problems of legal science]*, 2. 34–40 [in Ukrainian].
13. Fedinets Ch. (2010) Stvorennia y diialnist uhorskykh natsionalnykh partii ta hromadskykh orhanizatsii na Zakarpatti [Creation and activity of Hungarian national parties and public organizations in Transcarpathia]. *Zakarpattia 1919–2009 rokiv: istoriia, polityka, kultura / ukrainomovnyi variant ukrainsko-uhorskoho vydannia [Transcarpathia 1919–2009 years: history, politics, culture / Ukrainian-language version of the Ukrainian-Hungarian edition]*. Uzhhorod: Lira. 94–106 [in Ukrainian].
14. Ferkov O. (2012) Hromadsko-politychne zhyttia uhorskoj natsionalnoi menshyny Pidkarpatskoj Rusi (1919–1939 rr.) [Social and political life of the Hungarian national minority of Subcarpathian Rus (1919–1939)]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istorii[Bulletin of the Carpathian University. History.]*. Ivano-Frankivsk: Publishing House of Vasyl Stefanyk Prykarpatsky University. № 21. 96–105 [in Ukrainian].
15. Ablonczy B. (2019) Teleki Pál és Kárpátalja [Pál Teleki and Subcarpathia] „*Ruszin voltam, vagyok, leszék...*». *Népméretű olvasókönyv. Egyesület-Gondolat Kiadó. Charta XXI, 2019. 138–146* [in Hungarian].
16. Bardi N. (2008) Magyarország és a magyar kisebbségek az 1918 utáni első években: a magyar külpolitika revíziós céljainak megfogalmazása, a kisebbségi kultúra és politika támogatása [Hungary and the Hungarian minorities in the first years after 1918: formulating the revision goals of Hungarian foreign policy, supporting minority culture and politics]. *Kisebbségi magyar közösségek a 20. Szazadban*. Budapest. 52–59 [in Hungarian].
17. Bordás-Giesz Is. (2002) A kárpátaljai területi revízió (1939) politikai földrajzi összefüggései [Political geographical contexts of the Subcarpathian territorial revision (1939)]. *Földrajzi Tanulmányok a pécsi doktoriskolából II. Pécsi Tudományegyetem*. Pécs. 9–31 [in Hungarian].
18. Fedinec Cs. (2010) Az első bécsi döntés – ukrán nézőpontból [The first decision in Vienna – from the Ukrainian point of view] *Visszacsatolás vagy megszállás? Szempontok az első bécsi döntés értelmezéséhez*. Balassagyarmat, Magyarország : Nógrád Megyei Levéltár. 84–98 [in Hungarian].
19. Fedinec Cs. (2014) Kívánt emlékezet [Desired memory]. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony: Kalligram. 7–22 [in Hungarian].
20. Fedinec Cs. (2014) “... önbizalmat jelentene...” Kárpátalja a revíziós időszak magyar politikai retorikájában [“... it would mean self-confidence...” Transcarpathia in the Hungarian political rhetoric of the revision period]. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. 335–352 [in Hungarian].
21. Ferenc E. (2008) Kisebbségvédelem és revízió. A kisebbségi kérdés helye a magyar kormánypolitikában [Minority protection and revision. The place of the minority question in the policy of the Hungarian government]. *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008. 84–89 [in Hungarian].
22. Lajos O. (2020) Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban [Plans to recapture the Highlands in 1920]. *Közép-Európai Közlemények*, 51. 2020. 89–114 [in Hungarian].

23. Nagy M. (2016) Kárpátalja a magyar hadtörténeti földrajzban [Transcarpathia in Hungarian military history geography]. *Közép-Európai Közlemények*. Évf. 9, szám 3. 2016. URL: <https://www.analecta.hu/index.php/vikekkek/article/view/12366/12225>
24. Oficinskij R. (2014) A második világháború ukrán kiindulópontja: Kárpáti Ukrajna történetének jelenkori nemzeti-hazafias interpretációs kísérletei [The Ukrainian starting point of the Second World War: contemporary attempts at national-patriotic interpretation of the history of Carpathian Ukraine]. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti*. Pozsony: Kalligram. 285–294 [in Hungarian].
25. Pahirja O. (2014) Út a paramilitáris szervezettől a fegyveres honvédelemig: a Kárpáti Szics [Path from the paramilitary organization to the armed national defense: the Carpathian Szics]. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony: Kalligram. 117–154 [in Hungarian].
26. Stenge C. B. (2014) Magyar hadműveletek Kárpátalján 1939-ben. [Hungarian operations in Transcarpathia in 1939]. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasata*. Pozsony: Kalligram. 91–116 [in Hungarian].
27. Szakál I. (2019) «Bár különös, de ez egyszer, úgy látszik, mégis a magyaroknak van igazuk» [«Although it's strange, for once, it seems, the Hungarians are right»]. *A vízkeresztői csata és a magyar diplomácia*. Közoktatás, 1. 29–31 [in Hungarian].